

NORAUDIT & CO. AS
 Munkedamsveien 45
 Postboks 1568 Viken, N-0118 Oslo
 Telefon +47 23 11 91 00
 Telefaks +47 23 11 91 01
 Foretaksregisteret
 NO 968 008 358
 Internettadresse: www.noraudit.no
 E-mail adresse: adm@noraudit.no
 Medlem av Den norske Revisorforening

Kredittilsynet
 Østensjøv. 43

0667 Oslo

11. mars 2004

Forslag til endringer i revisorloven og tilhørende forskrift – bestemmelser om uavhengighet

Vedlagt følger høringskommentar fra Noraudit. Vi utdypet gjerne våre synspunkter nærmere, muntlig og/eller skriftlig. Vi kan utdype våre synspunkter og delta i diskusjon i et møte, dersom det skulle være ønskelig.

Med vennlig hilsen
 NORAUDIT & CO. AS

 Kjetil Rivelsrud
 Styreformann

Elisabet Sulen
 Fagpartner

Høringsnotat fra Kredittilsynet

Forslag til endringer i revisorloven og tilhørende forskrift – bestemmelser om uavhengighet

Innledning og oppsummering.....	1
Bakgrunnen for lov- og forskriftsforslaget (høringsnotat nr 2).....	2
Gjeldende rett (høringsnotat nr 3).....	2
Bransjestandarder om revisors uavhengighet (høringsnotat nr 4).....	3
Rettstilstanden i EU og forholdet til norsk rett (høringsnotat nr 5 og spesielt nr 5.3, side 7 i høringsnotatet).....	3
Behovet for lov- og forskriftsendringer knyttet til revisorloven § 4-5 (høringsnotat nr 6).....	3
De enkelte forslag med kommentarer (høringsnotat nr 8.1).....	4
Til forskriften § 4-3.....	4
Til forskriften § 4-4.....	4
Til forskriften § 4-5.....	5
Til forskriften § 4-6.....	5
Til forskriften § 4-7.....	6
Til forskriften § 4-8.....	6

Innledning og oppsummering

Vi vil med dette gi synspunkter fra Noraudit. Revisors uavhengighet er en av de mest sentrale forutsetningene for vår yrkesutøvelse og således en viktig del av våre rammebetingelser. Vi ser derfor positivt på diskusjon og forslag som er egnet til å styrke revisors uavhengighet og omverdens forståelse av dette. I forhold til høringsnotat, kommentarer og forslag til forskriftsbestemmelser har vi imidlertid enkelte innvendinger og spørsmål. I særdeleshet knytter dette seg til små og mellomstore foretak, hvor vi ønsker en mer nyansert vurdering og fremstilling. Problemstillingene knyttet til små og mellomstore foretak gjør seg etter vår oppfatning i særlig grad gjeldende i tilknytning til forslag til forskrift § 4-5 og § 4-6. Også i forhold til store foretak kan det på en del områder være ønskelig med ytterligere utdyping og avklaring av hvordan forslagene er ment å skulle forstås.

I det etterfølgende gis en mer detaljert gjennomgang av våre kommentarer, i samme rekkefølge som disse behandles i høringsnotatet, med referanse til nummerering i høringsnotatet. Oppsummert gjelder dette:

- Klargjøring av på hvilke punkter tilsynet mener at DnR og bransjen har en annen lovforståelse sammenlignet med tilsynet.
- Eksempler til bransjestandardene. Vi ser det som praktisk om det føyes til en fotnote eller lignende med kommentar i de få tilfeller eksemplene avviker fra revisorlovens/norsk regulerings detaljbestemmelser.
- Avklaring av tilsynets syn på praktisering i forhold til skatte- og avgiftssaker, herunder praksis med at advokatfirmaer med samarbeidsavtale med revisor er representant for revisjonsklient/utfører rettshjelpsvirksomhet i slike saker.

- Utfordringer når det gjelder forståelsen av forslagene i forhold til små og mellomstore foretak: Etter vår oppfatning er høringsnotatet og forslag til bestemmelser i beste fall uklart når det gjelder rådgivning overfor små og mellomstore foretak, men kan også leses som en betydelig begrensning i forhold til hvordan regelverket i dag forstås og praktiseres i forhold til slike oppdrag.
- Til § 4-3: Behov for nærmere drøftelse og avklaring av hva som ligger i definisjon/avgrensning i § 4-3. Som eksempler har vi nevnt regnskapsbistand og attestasjoner, jf den detaljerte omtalen nedenfor.
- Til § 4-4: Det vil være en forventning av at revisor i tillegg til å påpeke feil og mangler også foreslår rettelser og forbedringer. Vi ønsker dette nærmere drøftet og avklart.
- Til § 4-5: Vi har i vår kontakt med tilsynet fått forståelsen av dagens praksis i forhold til små og mellomstore foretak både er registrert og at dette forslaget ikke tar sikte på endringer. Vi ønsker dette nærmere drøftet og belyst. Gitt at denne forståelsen er riktig, vil det også være behov for en nærmere avklaring av hva som menes med små/mellomstore foretak, hvor vi blant annet tenker på datterselskap i store/børsnoterte konsern.
- Til § 4-6: Også her ser vi store utfordringer i forhold til små og mellomstore foretak, og ber om en nærmere vurdering og drøftelse av dette.
- Til § 4-7: Konsekvensen av behov for relativt sett omfattende bistand for små og mellomstore foretak vil være at de relative honorarstørrelser viser nettopp dette forhold, uten at dette etter vår oppfatning utgjør en reell trussel mot revisors uavhengige rolle.
- Til § 4-8: Omfanget av dokumentasjonen for små og mellomstore foretak forutsetter vi er av begrenset art. I forhold til denne bestemmelsen er det ønskelig med en nærmere definisjon av hva som ligger i begrepet av stor samfunnsmessig interesse.

Bakgrunnen for lov- og forskriftsforslaget (høringsnotat nr 2)

Kreditilsynet (KT) tilkjennegir at det er forskjell mellom den lovforståelse som DnR og bransjen gir uttrykk for, sammenlignet med det KT legger til grunn som gjeldende rett. I forhold til de etterfølgende forslag hadde det vært klagjørende med en mer tydelig angivelse av på hvilke punkter lovforståelsen er forskjellig. Etter vår oppfatning hadde det vært en klar fordel dersom lovforståelsen kunne drøftes, og om mulig avklares, mellom bransjen og KT før eventuelle nye bestemmelser fastsettes. I denne prosessen finner vi det naturlig å tillegge tilsynsmyndighetens lovforståelse stor vekt. Samtidig mener vi at det er avgjørende at tilsynets synspunkter, med i utgangspunkt i KT's rolle som tilsynsmyndighet, avveies mot andre hensyn og interessegrupper.

KT henviser i høringsnotatet til internasjonal utvikling. Vi støtter fullt ut at den norske reguleringen tilpasses den internasjonale utviklingen og imøteser det videre arbeid med evaluering av revisorloven i dette lys.

Gjeldende rett (høringsnotat nr 3)

KT gir uttrykk for at det ut fra forarbeider, formålsbetraktninger og reelle hensyn må tolkes inn spesielle og ytterligere hensyn i forbindelse med rådgivningstjenester overfor børsnoterte foretak. Vi er enige i dette. I forhold til små og mellomstore foretak ser vi klare utfordringer og problemstillinger slik høringsnotatet og forslag til forskrift er utformet. Dette er nærmere kommentert i egne avsnitt i det etterfølgende.

Bransjestandarder om revisors uavhengighet (høringsnotat nr 4)

KT finner det problematisk at bransjestandardene ikke på alle punkter er innenfor det norske lovverket. Her siktes det til for eksempel til det spesifikke eksempelet om føring av regnskap under visse vilkår. Etter vår oppfatning bør standardene, herunder også eksemplene, i utgangspunktet settes opp i samsvar med den internasjonale "originalen". Vi er imidlertid enige med KT at det hadde vært en fordel, spesielt i forhold til praktisk bruk, om det i tilknytning til slike eksempler ble gitt en fotnote med advarsel/kommentar i de tilfeller eksemplene ikke er helt i samsvar med detaljbestemmelser i den norske reguleringen.

Rettstilstanden i EU og forholdet til norsk rett (høringsnotat nr 5 og spesielt nr 5.3, side 7 i høringsnotatet)

Vi er enige med KT i at revisorloven i størst mulig grad må være i samsvar med rettstilstanden i EU. Vi er også enige i at det, hvis mulig, er hensiktsmessig at disse spørsmålene blir vurdert ved den generelle gjennomgangen som skal foretas på noe lengre sikt, som et ledd i samordningen med det nye og moderniserte åttende selskapsdirektiv om revisjon og revisorer som er under utarbeidelse i EU.

Et spørsmål som vi finner det naturlig å få avklart, siden spørsmålet er reist av KT i høringsnotatet, gjelder skatte- og avgiftssaker. Dette gjelder de tilfeller hvor et advokatfirma som har samarbeidsavtale med revisor representerer revisjonsklient i rettsvist mot skatte- og avgiftsmyndighetene. KT mener at det kan stilles spørsmål ved hvordan slik praksis harmonerer med bestemmelsene i revisor- og domstolloven, og bakenforliggende hensyn. Det er etter vår mening uheldig dersom dette blir stående som en uavklart problemstilling. I den grad KT mener det nødvendig å gi begrensninger og/eller avgrensninger er det svært viktig at dette fremkommer helt tydelig. Vi synes videre at følgende avsnitt er uklart og uten at det egentlig fremgår hvilket synspunkt KT her gir uttrykk for:

"Kredittilsynet ser de prinsipielle motforestillinger som kan reises mot nevnte praktisering av regelverket i Norge. Det kan i denne sammenheng nevnes at det i USA, gjennom Sarbanes-Oxley Act, er tillatt for revisor og dennes nettverk å utføre alminnelige tjenester på skatte- og avgiftsområder."

KT sikter her kanskje til sin tidligere omtale av at advokatfirma med samarbeidsavtale med revisor representerer revisjonsklient i skatte-/avgiftssaker, men helt klart fremgår ikke dette, heller ikke hvilke prinsipielle motforestillinger som det refereres til. Vi ser heller ikke at henvisningen til Sarbanes-Oxley Act virker klargjørende.

Behovet for lov- og forskriftsendringer knyttet til revisorloven § 4-5 (høringsnotat nr 6)

Det vises til at revisor etter gjeldende rett har en viss adgang til å yte rådgivningstjenester til revisjonsklienter. Etter vår oppfatning kan det stilles spørsmål ved om en "viss adgang" er en riktig beskrivelse av praksis og gjeldende rett, særlig i forhold til små og mellomstore bedrifter. Vi er selvsagt helt enige i at rådgivning ikke skal påvirke revisors uavhengighet. Etter vår mening kan revisor, innenfor de grenser som settes av krav til uavhengighet, like fullt kan gi bistand overfor små og mellomstore virksomheter i forholdsvis betydelig grad.

Vi ser de argumenter KT gir for at et rundskriv ikke er et tilstrekkelig egnet virkemiddel, og at dette gir begrunnelsen for forskriftshjemmel. På den annen side ser vi også problemstillinger knyttet til utforming av forskriftsbestemmelser. Vi er enige med KT i at slike bestemmelser skal være presise og

utfyllende, men ser store utfordringer nettopp i å utforme bestemmelsene slik. I denne sammenheng tenker vi spesielt på at forskriftsbestemmelsene sannsynligvis må gis generelt, dvs uten differensiering i forhold til revisjonsoppdragenes størrelse og karakter. Dette må i og for seg ikke leses som om vi går inn for differensierte bestemmelser, vi ser at det kan nær sagt er umulig å angi kriterier og skillelinjer, men som en påpekning av et problemområde når det gjelder utformingen av bestemmelsene. Etter vår oppfatning er høringsnotatet og forslag til bestemmelser i beste fall uklart når det gjelder rådgivning overfor små og mellomstore foretak, men kan også leses som en betydelig begrensning i forhold til hvordan regelverket i dag forstås og praktiseres i forhold til slike oppdrag.

Gitt at den forståelsen vi har gitt uttrykk for i foranstående avsnitt er riktig, vil det også være behov for en nærmere avklaring av hva som menes med små/mellomstore foretak, hvor vi blant annet tenker på datterselskap i store/børsnoterte konsern.

De enkelte forslag med kommentarer (høringsnotat nr 8.1)

Til forskriften § 4-3

Vi er enige med KT at det vil være lite hensiktsmessig med en positiv avgrensning av hva som kan anses som rådgivnings- eller andre tjenester. Den foreslåtte negative avgrensning kan også medføre spørsmål om hvor grensen egentlig trekkes. Som eksempel kan nevnes:

1. Regnskapsbistand. Vår praktiske erfaring tilsier at enkelte foretak, kanskje særlig i kategorien små og mellomstore, må gis en stor grad av regnskapsmessig bistand som en forutsetning for at regnskapene skal være reviderbare. Dette kan gi grunnlag for spørsmål knyttet til etterfølgende bestemmelser om innhold og omfang av bistandstjenestene, men kan også i seg selv være et uavklart punkt i forhold til hva som inngår i revisjon etter lov og god revisjonsskikk for å kunne avgi revisjonsberetning. Selv om bistand i forbindelse med regnskapsmessige avstemminger mv blir definert (og fakturert) som bistand, så er dette ofte uten tvil en forutsetning for at foretaket i det hele tatt skal kunne avgi et regnskap, som revisor kan avgi en revisjonsberetning til. Tilsvarende spørsmål kan i og for seg også stilles i forhold til revisjon av delårsrapporter, men i praksis er delårsrapporter for denne typen foretak mindre vanlig.
2. Attestasjoner mv. Her angis at skillelinjen skal være i den grad anmodningen kommer fra klienten, hvor tjenesten skal defineres som rådgivnings- eller andre tjenester. For det første er det i praksis slik at attestasjoner i stor grad initieres av klienten, uavhengig av om dette for eksempel er attestasjoner som kreves etter loven. Det er også slik at de bekreftelser og redegjørelser som skal avgis etter aksjelovgivningen i flere tilfeller kan avgis av andre enn selskapets revisor. I de tilfeller selskapets revisor velges for å avgi en slik lovbestemt bekreftelse, vil dette da defineres utenfor rådgivnings- og andre tjenester? I forhold til attestasjoner som ønskes av tredjepart synes grensedragningen også uklar. Hvor stor grad av "krav/pålegg" fra tredjepart ser man for seg skal være nødvendig, i forhold til at attestasjonstjenesten ikke skal måtte klassifiseres som rådgivnings- eller andre tjenester?

I samsvar med KT's målsetting om at bestemmelsene skal være presise og utfyllende ønsker vi en nærmere avklaring av den definisjon som gis i § 4-3.

Til forskriften § 4-4

I forhold til disse bestemmelsene ser vi betydelige utfordringer når det gjelder revisjon av små og mellomstore foretak. I vår revisjon vurderes innretning og kvaliteten på foretakets interne kontroll. I dette arbeid er det en naturlig og forventet del at vi kommer med forslag til forbedringer. I rundskriv 23/2003 er det i noen grad gitt uttrykk for erkjennelse av dette faktum. Vi ser absolutt behov for en

slik erkjennelse også i dette høringsnotat. Videre ønsker vi at KT nyanserer fremstillingen med hensyn til foretakets størrelse og karakter.

Også for store oppdrag ser vi at forslag til rutineforbedringer og lignende vil være en naturlig og forventet del av revisors arbeid. Det er helt klart en godt begrunnet forventning fra næringslivet om at revisor ikke bare påpeker feil og mangler, men også foreslår rettelser og forbedringer, og denne forventningen vil være gjeldende uansett foretakets størrelse. På den annen side vil spørsmål knyttet til revisors uavhengighet være mer fremtredende i forhold til store oppdrag, nettopp på grunn av oppdragets – og dermed tjenestenes og tilhørende honorarers – omfang og størrelse. Vi ber om at KT utdyper høringsnotat og kommentarer også for store oppdrag, med en drøftelse av nettopp dette spenningsforholdet.

Til forskriften § 4-5

Det er spesielt i forhold til forslag til § 4-5 og § 4-6 (jf nedenfor) vi ser de største problemstillingene for små og mellomstore foretak. Vi er selvsagt enige i at revisor må være uavhengig overfor alle revisjonsoppdrag. Vår erfaring tilsier at det skal svært mye til før det i realiteten foreligger fare for revisors uavhengighet i forhold til små foretak. Dette er en naturlig konsekvens av at foretakets størrelse er begrenset, hvilket igjen medfører at betydningen av tjenesten/honorarene ikke vil være slik at revisors uavhengighet reelt sett trues. Vi er også av den oppfatning at revisors betydning som støttespiller og rådgiver for denne typen foretak er av meget stor betydning. Ekstrakostnader ved å benytte forskjellige rådgivere vil fort kunne gi vesentlige utslag for små foretak. Et annet sentralt moment er at revisor som rådgiver nettopp tar hensyn til krav om uavhengighet, og derfor vektlegger overfor foretakets ledelse/eiere at betydningen av å selv ta beslutningene og å forstå konsekvensene av de valg som tas. Vi er ikke sikre på om andre rådgivere, som eventuelt skulle gå inn i stedet for revisor, ville ha den samme vektlegging av bevisstgjøring av foretakets ledelse/eiere.

I praksis ser vi at revisor ofte i betydelig grad bistår små og mellomstore foretak, for eksempel i forbindelse med utarbeidelse av budsjett, regnskapsrapportering, regnskapsavstemming og oppfølging. Etter vår oppfatning er dette sjelden egnet til å påvirke revisors uavhengighet og vi ser heller ikke at det er interessegrupper som av denne grunn finner reelle grunner til å trekke revisors uavhengighet i tvil. Tvert i mot er det vår oppfatning at interessegrupper som banker og kreditorer setter pris på den kvalifiserte bistand revisor yter, herunder også den ovenfor nevnte vektlegging av at foretakets eier/ledelse faktisk selv skal fatte beslutningene og forstå konsekvensene av dem.

I vår kontakt med KT har vi fått forståelsen av at tilsynet både forstår hvordan dette virker i praksis og at det heller ikke tilsiktes noen endring i forhold til små og mellomstore foretak. Vi ønsker derfor en nærmere vurdering og klargjøring av dette fra KT. Vi ser det som naturlig at dette gjenspeiles i høringsnotatet, men ser også behov for ytterligere presisering. Forarbeider til forskrifter blir med tiden tillagt liten vekt. Vi ber derfor at KT vurderer hvordan slike klargjøringer kan gis på en måte som sikrer at vurderingene blir videreført over tid.

Gitt at den forståelsen vi har gitt uttrykk for i foranstående avsnitt er riktig, vil det også være behov for en nærmere avklaring av hva som menes med små/mellomstore foretak, hvor vi blant annet tenker på datterselskap i store/børsnoterte konsern.

Til forskriften § 4-6

Dette skal innebære en forskriftsfesting av at revisor ikke kan bistå revisjonsklienter på en slik måte at bistanden erstatter den revisjonspliktiges manglende kompetanse og kapasitet. I forhold til små og mellomstore oppdrag er det vår erfaring at det er nødvendig med bistand i forbindelse med utarbeidelse av årsregnskap, noter og ligningsskjemaer. Dette er en bistand som gjentas årlig og som således varer "over tid". I denne forbindelse er det ofte også nødvendig med utstrakt ekstra bistand i forbindelse med avstemming, regnskapsreparasjoner mv. Dette vil etter vår oppfatning fort kunne karakteriseres som bistand som erstatter den revisjonspliktiges manglende kompetanse og kapasitet. Vi kan imidlertid ikke se at slik bistand i realiteten svekker revisors uavhengige rolle. Det kan nok hevdes

at foretakene i en viss grad blir avhengige av revisor og bistand fra revisor, men dette kan på ingen måte hevdes å være noen reell trussel mot revisors uavhengighet.

Til forskriften § 4-7

Vi forstår forslag til forskrift med tilhørende kommentarer som en presisering av KT's synspunkt om at omfanget av rådgivning og andre tjenester i seg selv kan utgjøre en trussel mot revisors uavhengighet, selv om de utførte tjenester etter sin art kan anses som slik bistand som revisor kan utføre. Vi har forståelse av de argumenter som fremføres for dette syn når det gjelder risiko for at omverden kan sette spørsmålstegn ved om revisor er uavhengig ved stort omfang av rådgivnings- og andre tjenester. Det er ikke mulig å angi noe konkret om hva som oppfattes som betydelig, herunder antar vi også at man i en slik vurdering vil kunne ta hensyn til helst spesielle forhold knyttet til en enkelt periode. Likevel ser vi behov for en nærmere drøftelse av hva KT vil legge vekt på i vurderingen av om honoraret kan være å anse som betydelig.

Når det gjelder små og mellomstore foretak vil vi vise til våre kommentarer til § 4-5 og § 4-6. Behov for bistand vil være relativt stort, sammenlignet med omfanget av selve den lovbestemte revisjonen, og forholdet mellom de respektive honorarstørrelser vil fort kunne være slik at honorar for rådgivning og andre tjenester fremstår som betydelig. Som anført ovenfor vil omfanget totalt sett – for hvert oppdrag – likevel ikke være slik at dette kan utgjøre en reell trussel mot revisors uavhengighet. Vi ser det derfor som ønskelig at også denne vurderingen drøftes i forhold til foretakets størrelse og karakter.

Til forskriften § 4-8

Vi legger til grunn at krav til dokumentasjon av uavhengighetsvurdering i forhold til ordinære bistandstjenester overfor små og mellomstore foretak vil være av helt begrenset art. Vi mener at denne dokumentasjonen kan inkorporeres i den ordinære planlegging, hvor for eksempel utstrakt bistand i forbindelse med årsregnskap og ligningsskjemaer er en vanlig forutsetning. Vi er enige i at det i selve forskriften tas inn et krav om særlig aktsomhet i forhold til børsnoterte foretak/foretak av stor samfunnsmessig interesse. Når det gjelder sistnevnte hadde vi gjerne sett en noe nærmere drøftelse og avgrensning av hva som ligger innenfor dette begrep.